sluoksnis, kuriame aptikti buitinės keramikos fragmentai datuojami XV–XVI a. Nukasus šį juodos žemės sluoksnį pasiektas įžemis – gelsvos spalvos smėlis.

Įžemyje, kaip ir patalpose 4A, 4B, 4C, 5A, 5B ir 7, kv. 1–6B, fiksuotas 26–40 cm pločio, 0,5 m gylio griovys. Griovio užpildą sudarė pilka žemė, kurioje nerasta jokių archeologinių radinių. Šalia griovio fiksuotas ūkinės duobės tęsinys.

Apibendrinant galima pasakyti, kad kieme vykdytų tyrinėjimų metu fiksuotas iki 1,7 m storio kultūrinis sluoksnis, kuriame aptikta pavienių XV a. radinių, tačiau šio šimtmečio kultūrinis sluoksnis nesusiformavo. Tą patį galima pasakyti ir apie P korpuso tyrinėjimus. P korpuso patalpose aptikti 3 buvusios gatvės grindinių horizontai. Pirmasis horizontas (G1) datuojamas XVII–XVIII a.; antrasis (G2) – XVII a.; trečiasis (G3) – XVI–XVII a. Grindinių struktūrą sudarė vidutinio dydžio akmenys bei plūktas gruntas. Grindiniai buvo su nutekamaisiais latakais. XVII a. buvusioje gatvėje turėjo būti gan intensyvus judėjimas – aptikta nemažai pasagų, balnakilpė, pentinų. Tyrimų metu nustatyta, kad XVI–XVIII a. gatvė buvo 4–5 m į Š lyginant su dabartine Islandijos gatve.

Archeologinių tyrinėjimų metu tirtoje vietoje buvęs kultūrinis sluoksnis visiškai ištirtas ir išvežtas.

INVESTIGATIONS AT THE VILNIAUS STREET 31

In autumn 2004 the LII MTS performed an extensive archaeological research at the Vilniaus Str. 31 (Vilnius city). In the yard and southern block an up to 1.80 m thick cultural layer datable to the 16th–20th century was established. There were loose finds of the 15th century were found, nevertheless the layer of that century failed to form. Fragments of 15 ovens dating to the 16th–17th century were discovered. Inside the southern block 3 levels of the former street pavements were found. The first level dated to the 17th–18th century; the second one to the 17th century and the third one to the 16th–17th century. The investigations revealed that in the 16th–18th century the street stretched 4–5 m northwards from the present Islandijos Street. In the southern block several fragments of the 16th–17th century buildings were discovered. People who lived in the buildings next to the street were involved in stove-tile production and iron processing. At the premises adjacent to the present Islandijos Street in the sterile soil a ditch of an unidentified purpose was found. Stratigraphicly it could be dated to the 16th–17th century. During the investigations a unique artefact was found: a medallion-shaped armorial stove-tile matrix. The matrix has the coat of arms of Mikalojus Kristupas Radvila the Orphian. Another stove-tile production matrix was found as well.

ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI T. KOSCIUŠKOS G. 3

Laurynas KURILA

2004 m. LP vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus Vilniuje, pastatų komplekso T. Kosciuškos g. 3, priklausančio LNM, trečiajame korpuse. Tyrinėjimai susiję su pastato remonto ir drenažo sistemos įrengimo darbais. Pastato rūsyje (cokoliniame aukšte) dviejose patalpose planuota apie 0,2 m pažeminti grindų lygį bei patalpų pasieniais iškasti griovius drenažo sistemai. Nukasus paviršinį permaišytos žemės su XX a. šiukšlėmis sluoks-

nį, PV patalpoje kultūrinio sluoksnio nepastebėta. ŠR patalpoje aptiktas kultūrinis sluoksnis bei akmenimis grįstų rūsio grindų liekanos. Todėl joje nutarta atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus. Iš viso tirtas 20 m^2 plotas, tačiau įžemis pasiektas tiktai patalpos pasieniais kastuose šurfuose (likusioje jos dalyje išsaugotos akmenimis grįstos grindys).

Dabartinio pastatų ansamblio T. Kosciuškos g. 3 teritorija 1607 m. prelato Povilo Jasinskio fundacija atiteko Jasinskių koplyčiai. Apie teritorijos apstatymą iki XVIII a. duomenų neturima. Trečiasis korpusas, kuriame atlikti tyrinėjimai, vadinamasis Horainų namas, yra seniausias išlikęs pastatas šiame komplekse. Manoma, kad jis pastatytas XVIII a. viduryje. Pastatas dar nepažymėtas 1737 m. Fiurstenhofo plane. Pirmą kartą dokumentuose jis paminėtas 1763 m., jį pastatė LDK kariuomenės generolas-adjutantas Kazimieras Horainas. Po jo mirties 1784 m. pastatas liko apleistas, be to, nukentėjo 1794 m. sukilimo metu. 1798 m., nepavykus pastato parduoti iš varžytinių, jį perėmė Vilniaus magistratas ir įrengė kareivines. 1831 m. pradėjus statyti Vilniaus tvirtovę, Horainų namas tapo sudėtine jos dalimi. Jam teko „atskiro priešakinio įtvirtinimo" vaidmuo. 1835 m. po remonto pastate įsikūrė Vilniaus inžinerinės komandos žemesniųjų laipsnių kariškiai. Carui Aleksandrui II 1878 m. patvirtinus Vilniaus tvirtovės panaikinimo projektą, Karo ministerijos Inžinerijos departamentas ėmėsi statyti naujas dideles kareivines, į kurias įjungtas ir Horainų namas (išsamiau istorinių tyrimų duomenis žr. R. Dičiuvienė, Pastatų Vilniuje, T. Kosciuškos gatvėje 1, 3 istoriniai tyrimai, V., 1990, *Vilniaus apskrities archyvas*, f. 5, b. 5270).

Nedidelės apimties archeologiniai tyrinėjimai trečiojo korpuso aplinkoje vykdyti 1995 m. Įžemis pasiektas 30 cm gylyje (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 272). 1997 m. tirtame šurfe pastato išorėje, ties jo PR siena fiksuotas iki 1,8 m storio XVIII–XX a. kultūrinis sluoksnis, aptiktas akmenų grindinio fragmentas bei mūrinio pamato liekanos (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 401–402).

Tyrinėjimų pobūdį sąlygojo planuojamų remonto darbų apimtis. Prieš pradedant tyrinėjimus abejose rūsio patalpose buvo nukastas viršutinis tamsios permaišytos žemės su griuvenomis sluoksnis. Jame buvo nemažai XIX a. pabaigos – XX a. šiukšlių, tačiau surinkta ir ankstyvesnių (XVII–XIX a.) radinių: „olandiškų" čerpių, dubeninio ir plokštinio koklio fragmentai, keramikos šukių, pypkės galvutė (83:1 pav.), geležinių vinių, stiklinių butelių šukių ir kt. Po permaišytos žemės sluoksniu ŠR patalpoje atidengtos akmenimis grįstos rūsio grindys (žr. XX pav., p. 333), klotos iš įvairaus dydžio (13x9x6 – 35x19x16 cm) akmenų. Dauguma akmenų guldyti tiesiog ant šlyno, be ryškesnio išlyginamojo sluoksnio. Patalpoje grindų išlikusi tiktai dalis. Tačiau keliose vietose akmenys prigludę prie sienų. Grindų perardymai nesusiję su pamatų statyba (jos grįstos jau pastačius pastatą). Valant grindų akmenis rasta XVII a. II pusės – XVIII a. radinių: čerpės fragmentas, glazūruotos bei neglazūruotos keramikos, dubeninių koklių fragmentų, geležinių vinių, langų stiklo bei stiklinių indų šukių. Pamatų apačia patalpoje pasiekta grindų lygyje. Pamatai mūryti iš akmenų bei netvarkingai klotų 29–31x13–14x7–8 cm dydžio raudonos molio masės plytų. Banketė yra tik ŠR sienoje. Ji iškilusi virš grindų paviršiaus 55–70 cm. Tikriausiai akmenys kloti pažeminus patalpos grindų lygį, taigi grindys yra vėlyvesnės už pastato pamatus.

Patalpos ŠR siena mūryta iš raudonos molio masės 31–32x15–16x7–9 cm dydžio plytų, su trimis eilėmis stambių akmenų. PR ir ŠV sienos sudaro skliautą. Jos mūrytos iš 25–28 cm

ilgio, 13–15 cm pločio, 6–7 cm aukščio rausvų plytų. Architektūrinių tyrimų duomenimis, klasicistinis skliautas vėlyvesnis už pirminį (vėlyvojo baroko) pastato statybos etapą. Patalpa greičiausiai pristatyta prie anksčiau stovėjusio pastato XVIII a. pabaigoje (žr. V. Povilauskaitė, Vilnius, Kosciuškos gt. 3. Žvalgybiniai architektūriniai tyrimai, V., 1991, *Vilniaus apskrities archyvas*, f. 2, 1510-12).

ŠR patalpos pasieniais kastuose 1 m pločio šurfuose fiksuotas nestoras (iki 30 cm) XVII(XVI?)–XVIII a. kultūrinis sluoksnis, kuriame aptikta šiam laikotarpiui būdingų radinių: neglazūruota šešiakampė grindų plytelė, plokštinių bei „olandiškų" čerpių fragmentų, puodyninio apskrita anga, dubeninių bei plokštinių koklių šukių, pypkių fragmentų, puodų šukių, geležinių vinių, stiklo šukių. Didesnė langų stiklo koncentracija, greičiausiai išdužusio lango vietoje, buvo ties ŠR siena. Šiame sluoksnyje taip pat rastas Jono Kazimiero 1666 m. šilingas ir Gustavo Adolfo Rygos šilingas.

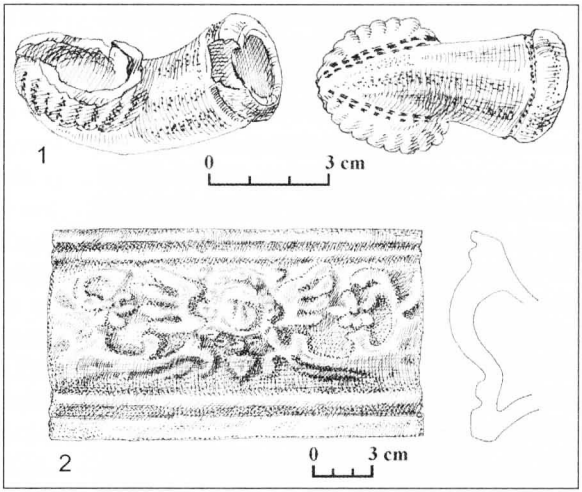

83 pav. Radiniai iš Vilniaus, T. Kosciuškos g. 3 (1 – molinė pypkė, 2 – karnizinis koklis). *A. Mizgirienės pieš.*

Fig. 83. Finds collected at the T. Kosciuškos Street 3 in Vilnius (1 – ceramic tobacco-pipe, 2 – cornice stove-tile).

Ties patalpos P kampu akmenimis grįstų grindų lygyje atidengtos pamatų, orientuotų ŠV–PR kryptimi, liekanos. Pamatai mūryti iš stambių (50x40x37, 39x36x20 cm) akmenų su smulkiomis plytų nuolaužomis. Tarp akmenų įmūryta viena sveika 32x17x10 cm dydžio plyta. Skiedinys smulkiagrūdis, rusvai balkšvo atspalvio, būdingas XVI a. bei ankstyvesniems mūrams. Pamatų išlikusi viena akmenų eilė. Greičiausiai tų pačių pamatų liekanos (du stambūs akmenys) užfiksuotos ties patalpos V kampu. Likusioji pamatų dalis suardyta vėlyvo perkasimo.

Didžiojoje PV patalpos dalyje, dar nukasant viršutinį permaišytos žemės su griuvenomis ir XIX a. pabaigos – XX a. šiukšlėmis sluoksnį, pasiektas įžemis (šlyno sluoksnis). Kasant griovius drenažo sistemai, pačioje permaišytos žemės sluoksnio apačioje ties V kampu rastas sveikas XVII a. karnizinis koklis su stilizuotu angeliuko atvaizdu, dengtas žalia glazūra (83:2 pav.), nedaug keramikos šukių.

Tyrinėjimų metu surinkta medžiaga neprieštarauja istoriniams duomenims, kad Horainų namas pastatytas XVIII a. viduryje. Tačiau, sprendžiant iš kai kurių radinių, šioje vietoje galėjo būti gyvenama jau XVI–XVII a. Šiam laikotarpiui gali priklausyti ir ŠR patalpoje aptiktos pamatų liekanos.

SURVEY RESEARCH AT THE T. KOSCIUŠKOS STREET 3

In 2004 an area of 20 m^2 was investigated in the cellar of the third block of the building complex located at the T. Kosciuškos Str. 3 (Vilnius) called the Horains' House. A fragment of floor paved with stones and a thin cultural layer of

about 30 cm containing finds of the 17th (16th ?)–20th century were found. Artefacts collected during the survey comply with historical information saying that the building was built in the mid 18th century. Nevertheless some finds and remains of earlier foundations imply that the site could have been inhabited already in the 16th–17th century.

TYRINĖJIMAI GEDIMINO PR. 4 (2003 M.)

Linas KVIZIKEVIČIUS

2003 m. LII MTS ekspedicija atliko žvalgomuosius, o vėliau ir išsamius archeologinius tyrinėjimus Gedimino pr. namo 4 patalpose. Žvalgomųjų tyrinėjimų metu 170 m² dydžio patalpoje ištirti 3 bendro 11 m² ploto šurfai. Vėliau papildomai ištirtos 3 perkasos (154 m²). Iš viso ištirtas 165 m² plotas.

Iki šiol pastatas 4 archeologiškai netyrinėtas, nes ilgą laiką namas buvo funkcionalus (tarybiniu laikotarpiu veikė maisto prekių parduotuvė „Pilėja"). Sklypo 4 aplinkos stratigrafiją bei užstatymo laiką iliustruoja anksčiau vykdytų tyrinėjimų duomenys. Gedimino prospekto R dalyje bei sklypo 4 aplinkoje archeologiniai tyrinėjimai pradėti nuo 1995 m., tačiau jie ne visuomet buvo sėkmingi. 1995 m. PRI archeologas V. Daminaitis Gedimino pr. 6 kieme (Lietuvos banko kiemas) iki projektinio gylio, 1,7 m, ištyrė 58 m² dydžio plotą, kuriame jokių archeologiškai vertingų kultūrinio sluoksnio horizontų ir radinių neaptiko (V. Daminaitis, 1995 m. Vilniuje, Gedimino pr. 6 (Lietuvos bankas) kieme vykdytų žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaita, *LIIR*, f. 1, b. 2486). 1998 m. PRI archeologas A. Vaicekauskas Gedimino pr. 2/1, skvere prie Gedimino pr. ir Odminių gatvės sankirtos iki projektinio 2 m gylio žvalgė tranšėją ir 4 šurfus, iš viso ištyrė 34 m² bendro ploto teritoriją. Fiksuotas XVII–XX a. kultūrinis sluoksnis, aptikta XVII a. buitinės (puodų) bei statybinės (plokštinių koklių) keramikos fragmentų (A. Vaicekauskas, Mažos apimties archeologinių tyrimų Vilniuje, Gedimino pr. 2/1; Literatų gt. 8; Aušros vartų gt. 11 ir Vilniaus gt. ataskaita, *LIIR*, f. 1, b. 3108).

1999 m. PRI archeologas V. Vainilaitis įvairiose Gedimino prospekto vietose ištyrė 6 šurfus (28 m²). Fiksuotas iki 3,7 m storio XVI–XX a. kultūrinis sluoksnis, aptikta XVIII a. krosnis, XIX–XX a. pastato liekanos (V. Vainilaitis, Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Gedimino pr., Vilniuje 1999 m. ataskaita, *LIIR*, f. 1, b. 3417). Krosnis aptikta kaip tik kitoje Gedimino pr. pusėje, priešais 2003 m. tyrinėtą vietą. Į PR nuo sklypo 4 LII archeologas E. Butėnas 1997–1999 m. vykdė didelės apimties tyrinėjimus. Jų metu ištirtas 852,8 m² dydžio plotas, fiksuotas iki 3,5 m storio XVI a. pabaigos – XX a. pradžios kultūrinis sluoksnis. Aptikta mūrinių, medinių XVI–XIX a. pastatų bei kitų konstrukcijų liekanų (E. Butėnas, Archeologinių tyrinėjimų Vilniuje, L. Stuokos-Gucevičiaus g. 1–1, (1999 06 21–1999 08 14, trečias etapas) ataskaita, *LIIR*, f. 1, b. 3296). Kaip rodo ankstesnių tyrinėjimų rezultatai, šalia sklypo 4 jau XVI a. formavosi sodybos.

2003 m. tyrinėjimų metu fiksuotas nuo 110 iki 160 cm storio XVII a. vidurio, XIX a. pabaigos – XX a. kultūrinis sluoksnis. Išskirti trys kultūrinio sluoksnio horizontai. Virš įžemio – žvyro ir smėlio susiformavęs 20 cm storio juodos žemės, permaišytos su moliu, pelenais ir buitine bei statybine keramika, hori-

XX pav. Pastato T. Kosciuškos g. 3 („Horainų namo“) rūsio ŠR patalpa (fotografuota iš P pusės). *V. Abramausko nuotr.*

Fig. XX. NE room of the cellar of the building in T. Kosciuškos Street 3 (the Horain's House).